

УДК 75.054(477)“19)20”

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vas.22.2021.12178>

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК МИХАЙЛА ЖУКА У КОНТЕКСТІ МОДЕРНИХ ПОШУКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕАТРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ: ДО ІСТОРІЇ ПИТАННЯ (10–20-ТІ РОКИ ХХ СТ.)

Оксана ПАЛІЙ

<https://orcid.org/0009-0000-6338-947X>

*Київський національний університет
театру, кіно і телебачення імені І. Карпенка-Карого,
вул. Ярославів Вал, 40, Київ, Україна, 01054
palijoksana958@gmail.com*

Статтю присвячено висвітленню маловідомих аспектів творчої біографії видатного українського художника, драматурга, перекладача Михайла Жука та актора, режисера, голови ради Театру імені Марії Заньковецької Олександра Корольчука. Вперше в історії українського театрального мистецтва вводимо в науковий обіг листування Михайла Жука та Олександра Жука, наводимо повні тексти листів, із збереженням правопису та стилю їх автора. Публікацію побудовано на першоджерельних матеріалах, які зберігаються в іменному фонді Олександра Корольчука у збірці Музею театрального, музичного та кіномистецтва України (Київ).

Ключові слова: Михайло Жук, Олександр Корольчук, театр імені Марії Заньковецької, театральне мистецтво, драматургія, Чернігів, Катеринослав.

Михайло Жук увійшов в історію української культури як художник, драматург, поет, перекладач, педагог, громадський діяч. Однак, попри ці визначення, ми досі не маємо спеціального дослідження, присвяченого творчості та біографії Михайла Жука в аспекті театрального мистецтва, хоча митець, його театральний доробок на це безсумнівно заслуговує.

Зазначимо, що останніми роками в українській театрологічній науці помітно виріс інтерес до вивчення та осмислення театрального модернізму, мистецькі пошуки режисерів, акторів, драматургів, самі лише імена яких були татуйовані радянською владою як формалісти. Так, київська дослідниця, Г. Веселовська у своїх книжках “Театральні перехрестя Києва 1900–1910-х рр. (Київський театральний модернізм)” та “Київський театральний авангард” охарактеризувала творчу практику Михайла Жука, його естетичну платформу в контексті предметів своїх досліджень.

Найґрунтовніша і хронологічно остання монографія, присвячена життєпису і творчому доробку Михайла Жука авторства Людмили Соколюк, має назву – “Михайло Жук – митець-літератор”. У згаданому дослідженні не знаходимо жодної інформації про театральну діяльність Михайла Жука. При цьому театральний доробок Михайла Жука був справді вагомий: це драматургічна

спадщина, театральні переклади, про що свідчать, зокрема, листування з актором, режисером, головою Ради театру імені Марії Заньковецької Олександром Корольчуком. Причому співпраця була настільки дружня, системна і професійно різнобічна, що коли від тифу несподівано помер той-таки Олександр Корольчук (3 березня 1925 р.) на гастролях у Запоріжжі, телеграму із співчуттям заньківчанам надіслали усі брати Жуки, не лише Михайло Жук.

Припускаємо, що саме завдяки своєму вчителеві Станіславу Виспянському Михайло Жук захопився театральним мистецтвом. Тож співпрацюючи з театром імені Марії Заньковецької, Михайло Жук мав можливість уповні імплементувати свої зацікавлення естетикою символізму в польському варіанті на живий український театральний ґрунт.

Так, Ганна Веселовська, аналізуючи історію сценічного втілення п'єс М. Жука "Мадонна з Ефесу" і "Плебейка" на сцені театру імені Марії Заньковецької, цілком слушно зауважила, що М. Жук на початках своєї творчої діяльності був яскравим прихильником естетики символізму, але поволі, однак органічно перейшов на позиції експресіонізму [1]. Так чи інакше, Михайло Жук своєю творчістю сприяв активній трансформації та водночас оновленню української національної культури.

Згадувана дослідниця київського театального модернізму Г. Веселовська зазначала, що у Києві наприкінці квітня 1919 р. виник мистецький осередок під назвою "Мистецький льох", де різноманітні мистецькі угруповання представляли камерні вечори поезії, музики і мінівистави, інсценівки. До цього мистецького угруповання, окрім Дмитра Загула, Василя Чумака, Володимира Ярошенка, Василя Елана-Блакитного, Василя Кобилянського, входив також і Михайло Жук [2].

Ще пізніше, а саме 1921–1922 рр., коли Михайло Жук уже працював службовцем у Чернігівській Губполітосвіті, митець став одним із ініціаторів створення мистецького осередку під назвою "Середа" [3, с. 294]. Очевидно, митець шукав способу якось поєднувати буденну працю службовця із своїм бажанням реалізувати себе як професійний митець у різних аспектах мистецького життя. Адже роботу цього чернігівського мистецького осередку "Середа" як було побудовано по суті за тією ж системою, що й "Великий льох" у Києві. Як свого часу в київському "Великому льосі", так і довкола чернігівської "Середи" ґуртувалися місцеві митці, інтелігенція, просто небайдужі чернігівські глядачі.

Чернігів 1927 р. Дорогий Олександр Іванович!

Лист № 1

Гроші 15 крб. за надрукування трагедії "Плебейка" отримав і зараз же віддав машиністці п'єсу до переписки. Сердечно всім дякую за добре слово, за хороший лист. Щодо літнього сезону, то мене посилати до Вас лист з персональним складом трупи. П'єр Льоші, то французький писк, що люде повинні (далі нерозбірливо. – О. П.).

Ой було б гарно, щоб Ви замість сезону в Чернігові написати до мене, стосовно того, щоб листуватися до Америки. Ну-ну! Фантастичні думи, фантастичні мрії. Щодо трагедії, то не знаю, як вона Вам сподобається в новій редакції, але мені видається, що нові сцени не в'яжуться – густі контрасти східної розкоші і брудного лахміття...

Виставу побудуйте на настроєві: звуки сурми, свісток, тривога ночі, що яскраво бентежить душу людині. Музика – дерев'яні духові різного роду інструменти. Сухо аскетично. Перша дія яскраво освітлена з гори середина, і те світло рухається за горбанем, освітлює ті мізансцени він буває. Танок горбаня має невимушені і невиразні лінії, тільки інколи втрапляє він в смугу світла. З появою смолоскипів сцена більш освітлюється. Годі, наскучив, правда?!

Передавайте мій дружній привіт всім, всім! Стискаю Вашу руку і по-дружньому цілую Вас.

Ваш Михайло Жук

p.s. Напишіть чи отримали рукопис як не буде часу то хоч коротенько, а то буду турбуватися [4].

Лист № 2

Переклад цієї п'єси у Франка просто чудовий. От і все. Поки що справа театральна в нас ніщо. Коли Вас цікавить ще щось, то напишіть я також довідаюся цікаві для Вас моменти.

Надсилаю сердечний привіт всім, всім.

Мені сумно, без Вас, я лишився як серед пустелі. Як Вам цікаво то я зробив переклад (віршований) Циганських романсів. Більш нічого нового. Чекаю на відповідь. Цілую сердечно. Ваш Михайло Жук [5].

Лист № 3 Чернігів 12 вересня 1923 р.

Дорогий Олександр Івановичу!

Термін Вашому слову, яке Ви мені давали (п'єса "Король") – скінчився. Я б не нагадував Вам про це якби Ви самі мені щось написали, але цього не трапилося, і я взявся про це нагадати, не гнівайтесь. Справи в мене такі: за Вашу відсутність заробив 6 тис. крб. Більш нічого, це ставить мене в дуже прикрі умови. Самі розумієте це небагато. Щодо грошей за переклад, то може, хоч частково будете мені виплачувати і Вам буде легше і мені краще.

Крім того, Ви дали мені слово, а може, я трохи помиляюся – так казав Борис Васильович, що всі справоздання будуть мені надіслані мені в найкоротіший термін, через те зважився Вам написати. Не гнівайтесь, Олександр Івановичу – примушує життя! ще раз тисну Вашу руку.

Ваш Михайло Жук [6].

Лист № 4 Чернігів 7 березня 1925 р.

Дорогі товариші!

Вчора отримав повідомлення про смерть Олександра Івановича Корольчука! Невже цьому правда!? Олександра Корольчука немає... ! Не можу погодитися з тим! Смерть завше являється тим проти чого протестує вся моя істота. А смерть людини в такому віці обурює своєю несправедливістю...

Заньківчани, Ви бадьоро підете далі тернистим шляхом українського мистецтва, але Його втрата назавжди буде великою раною для національної сцени.

З великим смутком і переживаннями,

З повагою до Вас Михайло, Андрій, Микола, Юрко Жуки [7].

Усі листи Михайла Жука до Олександра Корольчука, а також телеграма братів Жуків до театру імені Марії Заньковецької зберігаються у рукописному іменному фонді Олександра Івановича Корольчука у збірці Музею театрального, музичного і кіномистецтва України (Київ).

Список використаної літератури

1. Веселовська Г. Український театральний авангард. Київ : Фенікс, 2010. 365 с.
2. Веселовська Г. Театральні перехрестя Києва 1900–1910-х рр. (Київський театральний модернізм). 2-ге вид., вип. і доп. Київ : Фенікс, 2007. 326 с.
3. Діяльність гуртка молодих письменників у Чернігові під назвою “Середа” / *Червоний шлях*. Харків, 1923. № 8. С. 294.
4. Лист № 1 Михайла Жука до Олександра Корольчука. Музей театрального, музичного і кіномистецтва України. Київ. відділ рукописів Інв. № 9013с. 1 арк.
5. Лист № 2 Михайла Жука до Олександра Корольчука. Музей театрального, музичного і кіномистецтва України. Київ. відділ рукописів Інв. № 1912. 1 арк.
6. Лист № 3 Михайла Жука до Олександра Корольчука. Музей театрального, музичного і кіномистецтва України. Київ. відділ рукописів. Інв. № 1913. 1 арк.
7. Телеграма до театру імені Марії Заньковецької від братів Михайла, Андрія, Миколи та Юрка Жуків із співчуттям з приводу смерті О. Корольчука. Музей театрального, музичного і кіномистецтва України. Київ. Відділ рукописів. Інв. № 1911. 2 арк.

References

1. Veselovs'ka, H. (2010). *Ukrayins'kyu teatral'nyu avanhard*. Kyiv : Feniks, 365 s.
2. Veselovs'ka, H. (2007). *Teatral'ni perekhrestya Kyieva 1900–1910-kh rr. (Kyivivs'kyu teatral'nyu modernizm)*. 2-he vyd., vyp. i dop. Kyiv : Feniks, 326 s.
3. *Diyal'nist' hurtka molodykh pys'mennykiv u Chernihovi pid nazvoyu Sereda*. (1923). *Chervonyy shlyakh*. Kharkiv, 8, 294.
4. *Lyst № 1 Mykhayla Zhuka do Oleksandra Korol'chuka*. *Muzey teatral'noho, muzychnoho i kinomystetstva Ukrayiny*. (1913s). Kyiv. viddil rukopysiv Inv., 1 ark.
5. *Lyst № 2 Mykhayla Zhuka do Oleksandra Korol'chuka*. *Muzey teatral'noho, muzychnoho i kinomystetstva Ukrayiny*. (1912). Kyiv. viddil rukopysiv Inv., 1 ark.
6. *Lyst № 3 Mykhayla Zhuka do Oleksandra Korol'chuka*. *Muzey teatral'noho, muzychnoho i kinomystetstva Ukrayiny*. (1913). Kyiv. viddil rukopysiv. Inv., 1 ark.
7. *Telehrama do teatru imeni Mariyi Zan'kovets'koyi vid brativ Mykhayla, Andriya, Mykoly ta Yurka Zhukiv iz spivchuttyam z pryvodu smerti O. Korol'chuka*. (1911). *Muzey teatral'noho, muzychnoho i kinomystetstva Ukrayiny*. Kyiv. viddil rukopysiv. Inv., 2 ark.

Стаття надійшла до редколегії 08.09.2021

Прийнята до друку 21.09.2021

**CREATIVE WORK OF MYKHAIL ZHUK IN THE CONTEXT OF MODERN
SEARCHES OF UKRAINIAN THEATRICAL CULTURE:
TO THE HISTORY OF THE QUESTION
(10–20 YEARS OF THE XX CENTURY)**

Oksana PALII

*Kyiv National University
theater, cinema and television named after I. Karpenko-Kary,
Yaroslaviv Val Str., 40, Kyiv, Ukraine, 01054
palijoksana958@gmail.com*

The article is devoted to highlighting little-known aspects of the creative biography of the outstanding Ukrainian artist, playwright, translator Mykhailo Zhuk and actor, director, chairman of the board of the Maria Zankovetska Theater Oleksandr Korolchuk. For the first time in the history of Ukrainian theater art, we introduce the correspondence of Mykhailo Zhuk and Oleksandr Zhuk into scientific circulation, we present the full texts of the letters, preserving the spelling and style of their author. The publication is based on primary source materials stored in the name fund of Oleksandr Korolchuk in the collection of the Museum of Theater, Music and Film Arts of Ukraine (Kyiv).

Mykhailo Zhuk entered the history of Ukrainian culture as an artist, dramatist, scenographer, poet, translator, teacher, public figure. However, apart from these definitions, we still do not have a special study devoted to the theatrical activity of M. Zhuk, although he is an artist, and his creative output, without a doubt, deserves it.

Keywords: Mykhailo Zhuk, Oleksandr Korolchuk, theater named after Maria Zankovetska, theatrical art, dramaturgy, Chernihiv, Katerynoslav.